

РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАОПОРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИКИ
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУTHE KEY CHARACTERISTICS FOR THE POLICY
OF THE REGION'S COMPETITIVENESS IMPROVEMENT

У статті розкрито теоретичні основи та надано характеристику політиці підвищення конкурентоспроможності регіону, ефективність якої вбачається в розділенні підходів та напрямів регіонального впливу на його конкурентоспроможність, здійснюється на основі досягнутого рівня конкурентоспроможності регіону на стратегічному рівні (п'ять років). Пропонується три політики підвищення конкурентоспроможності регіону: рефокусна, дуалістична, директивна шляхом розумного, інклюзивного, стійкого та форсованого розвитку регіону.

В статье раскрыты теоретические основы и дана характеристика политики повышения конкурентоспособности региона, эффективность которой заключается в разделении подходов и направлений регионального влияния на конкурентоспособность. Исследование проводилось на основе достигнутого уровня конкурентоспособ-

ности региона на стратегическом уровне (пять лет). Предлагаются три политики повышения конкурентоспособности региона: рефокусная, дуалистическая, директивная путем разумного, инклюзивного, устойчивого и форсированного развития региона.

This article reveals the theoretical foundations and characterizes the policy of increasing the region's competitiveness. The effectiveness of which is supposed in the divided approaches and directions of regional influence on its competitiveness. It is implemented on the basis of the achieved level of competitiveness of the region at the strategic level (five years). Three policies for increasing the competitiveness of the region are proposed: refocusing, dualistic, policy-making. They provide an argument for regional development through a smart, inclusive, sustainable and accelerated development of the region.

Key words: regional competitiveness, the policy of increasing the competitiveness of the region.

УДК 338.242

Романко О.П.

к.е.н., доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

Постановка проблеми. У досягненні ефективності політики конкурентоспроможності більше переваг у формуванні на регіональному рівні, ніж на національному, оскільки регіоном ураховуються всі переваги та перспективи розвитку, а державою це здійснюється поверхнево. Розроблення підходів до політики підвищення конкурентоспроможності регіону стикається з найбільшою складністю – вибором напрямів політики та наповнення її механізмами і технологіями досягнення відповідних цілей. Суб'єктам управління такий підбір відповідної політики підвищення конкурентоспроможності регіону рекомендовано здійснювати, опираючись на наукові розробки та пропозиції, що мають у своїй основі науково-економічні аргументи і досліджений світовий досвід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фундаментальних джерел та періодичних видань показав, що наявні теоретичні та практичні дослідження в галузі розвитку регіональної економіки та конкурентоспроможності регіонів у сукупності утворюють досить широку інформаційну базу. Серед робіт українських учених можна виділити праці В.Е. Будякова, С.О. Безуглої, В.Ф. Гарячук, В.І. Шевченко-Марсель, С.Ю. Кулакова, Л.А. Яремко, О.О. Другова, С.В. Мочерного,

І.О. Дегтярьової та іноземних: І. Бегга, Г. Брістова, Л. Крістона, Л. Сєзкіна та ін. Водночас є багато дискусійних питань щодо аргументації, адаптації та доцільності проведення політики підвищення регіональної конкурентоспроможності, враховуючи сучасні принципи регіонального розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення пропозицій щодо формування політики підвищення конкурентоспроможності регіону, її змістовного наповнення та основних принципів реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політика конкурентоспроможності регіону не може бути спільною для всіх регіонів України. Зважаючи на різний стан регіональної економіки, напрями розвитку, економічні передумови, конкурентні переваги та способи їх отримання для регіонів, необхідно вибирати максимально відповідний тип політики. Така відповідність дасть змогу розглядати регіон як окремий індивідуальний суб'єкт економічної національної системи, а адаптивні під його рівень конкурентоспроможності заходи матимуть ефективний вплив.

Основний принцип вибору політики підвищення конкурентоспроможності регіону полягає у такому: чим вищі показники рівня конкуренто-

спроможності регіону, тим менш активно необхідно застосовувати інструменти активізації та стимулювання, і, навпаки, чим нижчі показники, тим більшого впливу економічна сфера регіону потребує від суб'єктів регіонального управління. Крім того, пакет заходів здійснюється залежно від попереднього досягнення регіоном конкурентоспроможності на стратегічному рівні. До основних політик підвищення конкурентоспроможності регіону рекомендуємо відносити: рефокусну, яка передбачає високий рівень регіональної конкурентоспроможності, дуалістичну (середній рівень) та директивну (низький рівень).

Рефокусна (від латинського слова *refocus* – зміна напрямку) політика актуальна для регіонів із високим рівнем конкурентоспроможності на стратегічному та тактичному рівнях. Основою цієї політики може стати принцип «розумного розвитку» регіону, які почалися розроблятися в 90-х роках. Вона актуальна для регіонів, які стикнулися із сучасними викликами ресурсної обмеженості, високим рівнем міжнародної та міжрегіональної конкуренції, новими технологіями. Її основне призначення – раціональне використання матеріальних і нематеріальних ресурсів та сучасних інноваційних розробок у даному напрямі.

Економічне зростання забезпечується за рахунок використання інновацій, творчості, певної культури життєдіяльності з використанням адекватного обсягу інвестицій. Така політика є найбільш ефективною на регіональному рівні й є безальтернативною для національного управління конкурентоспроможністю регіону. Однак для повноти її розкриття необхідно змінювати або набувати нові функції суб'єктів регіональної державної влади за короткий період часу.

Рефокусна політика підвищення конкурентоспроможності передбачає стратегією побудови конкурентних переваг регіону на тактичному та стратегічному рівнях із використанням інновацій та з урахуванням специфіки економічної діяльності регіону. Її базові принципи – це, по-перше, різноманітність, що знаходить своє відображення в диверсифікації економіки, інновацій та управлінських інструментів, і, по-друге, реальне співробітництво влади, бізнесу, наукових кіл та інших суб'єктів для досягнення загальних цілей. Для таких умов існування рефокусної політики більшість регіонів України не має підґрунтя та соціально-економічної готовності.

Основою є досвід переорієнтації економічних здобутків регіону на інші сфери. Такий регіон здатний перетворити економічні результати на соціальні, екологічні та інші переваги підвищення регіональної життєдіяльності. Це є як і рекомендація, так і зобов'язання регіональних управлінців здійснювати циклічне перетворення економічного зростання в неекономічні, оскільки без першого

неможливе підвищення соціально-економічного добробуту населення регіону. А чим вищий соціально-економічний рівень регіону, тим більше з'являється потреб, для задоволення яких необхідний інноваційний підхід – від матеріальних інновацій до інноваційних підходів до управління регіоном. Це дає потребу в розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності регіонального розвитку та його постійному пошуку способів «споживання» результатів такої діяльності в регіональному управлінні.

Економічний регіоналізм породжує основу для підвищення національної конкурентоспроможності, а тип рефокусної політики при цьому забезпечує підвищення регіонального добробуту населення, яке, своєю чергою, є джерелом генерації конкурентних переваг регіону.

Окремі зарубіжні країни за належного високого рівня конкурентоспроможності регіонів та інноваційно-інвестиційної діяльності спрямовують політику управління регіоном за принципом інклюзивного розвитку. Передбачається, що у центрі уваги стоїть людина й усі аспекти її життя і діяльності, включаючи культуру, освіту, охорону здоров'я, науку, працевлаштування, соціальне забезпечення, мистецтво, волю вислову та творчості. Це складна політика, яка спрямована на забезпечення зайнятості населення і високих соціальних стандартів на основі гармонійного поєднання високих темпів економічного зростання поряд із принципами стійкості [1]. Вперше поняття «інклюзивний розвиток» використано в 2007 р. Азіатським банком розвитку, яке у цілому розуміється як загальне зростання в рівних можливостях. Поява цієї політики зумовлена феноменом швидкого економічного зростання окремих азіатських країн і значної кількості людей, що живуть у крайній злиднях (менше ніж на 1,25 дол. США на день). Тільки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні в 2015 р. їх число досягло 743 млн. осіб [2]. Однак темпи росту національної економіки України поки не дають підстав для використання такого досвіду повною мірою.

Дуалістична (від латинського слова *dualis* – подвійний) політика підвищення конкурентоспроможності регіону має в основі два напрями, які спрямовані на утримання регіоном своїх здобутих конкурентних переваг чи на підвищення регіональної конкурентоспроможності. Конкурентне середовище національної економіки є високодинамічним, тому для утримання регіону на попередньому рівні результативності в даній сфері недостатньо продублювати попередній план із підвищення регіональної конкурентоспроможності без проведення кількісних змін необхідних ресурсів та якісних змін чи модернізації заходів впливу.

Щоб створити стійкі конкурентні переваги на тактичному та стратегічному рівнях, дуалістична

політика підвищення конкурентоспроможності регіону має передбачати органічну трансформацію всіх представлених елементів. При цьому може бути застосовано два підходи. Перший має на меті одночасні зміни в усіх сферах і поступовий (еволюційний) перехід на більш високий рівень, а другий – активну зміну окремих сегментів, які, зрештою, впливають на інші сфери. Перший є більш простим і не потребує кардинальної зміни управлінських заходів із підвищення регіональної конкурентоспроможності, оскільки спрямований на поступове пристосування суб'єктів управління до об'єктів управління. Такий підхід спрямований на утримання регіоном своїх конкурентних переваг, але він потребує тривалого часу. Другий підхід є більш складним і ризикованим, проте він може забезпечити більш швидкі зміни в розвитку регіону за рахунок розроблення та впровадження інноваційних заходів в управлінні регіональною конкурентоспроможністю.

Суб'єктам регіонального управління рекомендується згенерувати такі навички для розвитку сфер, зокрема регіональної інфраструктури. Різноманіття видів інфраструктури дає можливість регіону проявити амбіційність у проектах як у сфері призначення, так і в часових проміжках. Майже всі інфраструктурні проекти, які мають велике значення для регіонального розвитку, є на межі альтруїзму і реалізуються за рахунок утручання держави. Це малоефективно й уповільнює отримання регіоном такого роду конкурентних переваг. Високий рівень конкурентоспроможності говорить, що регіон здатний ефективно використовувати як власні, так і залучені ресурси, що він спроможний кооперуватися та здійснювати функції як на державному, так і на регіональному рівні. Тобто регіон, який розраховує на власні сили в розвитку власної інфраструктури, отримує конкурентні переваги в довготерміновій перспективі. А регіон, який здійснює розвиток своєї інфраструктури на перспективу, зменшує майбутні витрати, які можуть бути переспрямовані як інвестиції.

Рекомендації дуалістичної політики полягають у перегляді використання ресурсів регіональними суб'єктами господарювання та підвищення якості їх виробничого споживання. Це здійснюється за рахунок підвищення мотивації та впливу на регіональний імідж за рахунок використання регіональних засобів масової інформації, оскільки органи державного контролю виробництва знаходяться в неактивному стані.

Важливим чинником дуалістичної політики є мотивація збільшення продуктивності праці, розширення виробництва та підвищення конкурентоспроможності як товарів, так і підприємств. Збільшення експортування регіональної продукції дає оцінку перспективі та відповідних пріоритетних напрямів галузевого розвитку регіону. Економічну

сферу очікують заходи модернізації, якісного поліпшення, зміни інституційного забезпечення управління в напрямі інтенсифікації ділової активності регіону та підвищення якості управління.

Така політика притаманна регіонам, які розвиваються помірними темпами, однак дає можливість повною мірою сформувати фундаментальні основи для переходу на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку регіональної економіки. Дуалістична політика підвищення конкурентоспроможності регіону включає ключові елементи політики сталого і стійкого розвитку регіону, ґрунтованого на забезпеченні сприятливого середовища життєдіяльності людини, передбачаючи збільшення матеріального забезпечення людини та підвищення якості її освіти та здоров'я. Отже, через призму економічних досягнень регіоном забезпечуються його соціальний рівень, екологічна безпека для збільшення якості та рівня життя населення. На практиці він використовується у Федеральному законі Німеччини про просторове планування, де закладаються основи спільного розвитку економіко-екологічної діяльності регіону.

Директивна (від лат. *dirigere* – спрямовувати, визначати) політика підвищення конкурентоспроможності застосовується для регіонів, які мають глибокі економічні проблеми застійного характеру, чи для регіонів із великими амбіційними планами та мінімальними попередніми результатами з регіональної конкурентоспроможності. Для таких регіонів активізація та стимулювання економічної діяльності стає головною стратегічною ціллю, а не засобом досягнення соціально-економічних благ та підвищення рівня добробуту населення. Головними індикаторами регіональної конкурентоспроможності стають ВРП, його приріст і темпи росту. Враховуючи всі його недоліки в розрахунках, він найточніше інформує про ефективність підвищення конкурентоспроможності, що спрямована на матеріальне та нематеріальне виробництво регіональних суб'єктів господарювання.

Значна частина заходів із підвищення регіональної конкурентоспроможності спрямована на активізацію, мотивацію та сприяння господарській діяльності, а обмеженість регіону у функціональних можливостях надає перевагу підтримки саме малому та середньому підприємству. Створення відповідного інформаційного забезпечення та довиробничої інфраструктури для економічно активного населення регіону є можливістю кожного регіону, однак для регіонів даної групи рівня конкурентоспроможності є обов'язковим елементом директивної політики.

Дана політика передбачає нарощування темпів економічного виробництва, як кількісного, так і якісного. Для ефективності цієї політики на стратегічному рівні необхідно застосовувати елементи інновацій у створенні товарів і послуг для збіль-

шення їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку. Регіону рекомендується інтенсивніше здійснювати конкурентну боротьбу за інвестиції в регіональний розвиток. Існує практика азіатських країн у залученні інвестицій у проект, який здійснюватимуть десятки регіональних підприємств даної сфери. Такий підхід дає можливість суб'єктам регіонального управління підтримати пріоритетні сфери економіки або галузі, а підхід до перерозподілу коштів серед підприємців засвідчить кваліфікаційну спроможність управлінців регіону.

Окремої уваги заслуговує регіональний підхід до сприяння швидкодинамічним та високорентабельним видам економічної діяльності як джерелу приросту ділової активності в регіоні. Це здебільшого сфера послуг, у тому числі інвестиційно-кредитні та ІТ-технологічні, яка не потребує довготривалих затрат на ресурсне забезпечення, однак потребує високого рівня кваліфікаційних працівників.

Директивна політика конкурентоспроможності передбачає зосередження регіону на декількох конкурентних галузях регіональної діяльності та їх інтенсивності в розвитку. Це дасть можливість створити додаткові потреби в розвитку суміжних галузей, створюючи, таким чином, конкурентні переваги регіону.

Дана політика вимагає від суб'єктів управління підвищеної уваги та застосування всього спектру функціональних можливостей регіонального управління – від етапу створення господарської одиниці до спрямованості їхнього розвитку. При цьому дотримуються закони ринкової економіки, які вимагають здійснювати дистанційний, непрямий, не особистий вплив на економічні об'єкти.

Головні напрями даної політики мають на меті забезпечити приріст ВРП регіону, однак за рахунок ефективного використання ресурсів, особливо природних. Це вимагає від регіону підтримувати перспективні типи виробництва, які забезпечують регіон економічними чи соціальними результатами, здійснювати широкі мотиваційні заходи для сомоорганізації населення та створення підприємства, забезпечуючи необхідною інформацією та неекономічною підтримкою.

Регіони низького рівня конкурентоспроможності є досить різноманітними і вимагають більшої деталізації та індивідуальності в підходах та розробленні заходів із підвищення конкурентоспроможності. Слід широко використовувати методи співпраці з іншими регіонами, міжнародними організаціями, територіальними одиницями зарубіжних країн у пошуках дієвих чинників позитивного впливу на економічну діяльність регіону.

На суб'єктів регіонального управління покладено високі вимоги до отримання результативності політики підвищення регіональної конкурентоспроможності. Такі регіони здебільшого мають висо-

кий ступінь національних негативних економічних явищ, зокрема рівень тіньової економіки, рівень корупції, застарілі та дотаційні типи виробництва, низький рівень модернізації, у тому числі в органах регіонального управління, межування з територіями зони військового конфлікту. Регіональний рівень не має повноважень для докорінної зміни національних перешкод економічного росту регіонів, однак достатньо здійснити зрушення у даному напрямі та активізувати механізми беззворотного впливу сучасного економічного розвитку регіону.

Висновки. Одним із недоліків регіонального рівня управління конкурентоспроможністю є отримання значної диференціації та диспропорції у звітному періоді. Їх наявність, з одного боку, призводить до загострення конкурентної боротьби між регіонами, а за збільшення різниці між регіонами – до додаткової перешкоди підвищення конкурентоспроможності регіону з мінімальними здобутками в даній сфері. Оскільки політика підвищення конкурентоспроможності регіону основана на суб'єктивному баченні управлінців, що призводить до неефективних управлених заходів чи методів, це можна скорегувати на основі досвіду регіонів «лідерів» національної економіки. Саме вітчизняний досвід є найбільш адаптивним до національних особливостей економік і не містить менталітетної розбіжності в основі формування політик управління регіонами. Регіон-лідер із рівня стратегічної та тактичної конкурентоспроможності спроможний формалізувати свою проведену політику підвищення регіональної конкурентоспроможності, що призвела до максимальної серед регіонів країни ефективності. На національному рівні це може бути використане для впровадження в практику регіонами і стати джерелом нової національної стратегії регіонального розвитку. Для регіону-лідера це відкриття досвіду не несе загрози втрати своєї конкурентоспроможності, але стає додатковим принципом для розроблення та впровадження нових різноманітних інноваційних заходів для підвищення регіональної конкурентоспроможності на різних рівнях. Також такий спосіб запозичення регіонами досвіду зменшує регіональну диспропорцію та стимулює вдосконалювати базовий запозичений досвід.

Предметом дискусії та викладення висновків подальших досліджень є методи, найбільш адаптивні для регіонального застосування визначення рівня регіональної конкурентоспроможності та системи показників регіональної ділової активності для їх аналізу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бирюков А.В. Инклюзивное развитие в контексте глобальных революций. Экономические стратегии. 2011. № 12. С. 81.

2. Резюме итогов Азиатско-Тихоокеанского форума по устойчивому развитию и Азиатско-Тихоокеанского расширенного совещания по финансированию устойчивого развития (Бангкок, 4–8 августа 2015 г.). URL: http://www.unescap.org/sites/default/files/E70_33R.pdf.

REFERENCES:

1. Biryukov, A. (2011) Biryukov A.V. Inklyuzivnoe razvitie v kontekste global'nykh revolyutsiy [Biryukov

A.V. Inklyuzivnoe razvitie v kontekste global'nykh revolyutsiy] Journal of Economical Strategies, Volume 12 (3), pp. 81-92.

2. Rezyume itogov Aziatsko-Tikhookeanskogo foruma po ustoychivomu razvitiyu i Aziatsko-Tikhookeanskogo rasshirennoogo soveshchaniya po finansirovaniyu ustoychivogo razvitiya, (2015) [Summary of the outcomes of the Asia - Pacific Forum on Sustainable Development and the Asia-Pacific Expanded Meeting on Financing Sustainable Development], Bangkok. http://www.unescap.org/sites/default/files/E70_33R.pdf

Romanko O.P.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Theory of Economics and Management,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THE KEY CHARACTERISTICS FOR THE POLICY OF THE REGION'S COMPETITIVENESS IMPROVEMENT

This article deals with the theoretical foundations and provides a description of the policy of competitiveness improvement of the region, the effectiveness of which is provided by separated approaches and directions of regional impact on its competitiveness. It is based on the reached level of competitiveness of the region at the strategic level (five years). Three policies to increase the competitiveness of the region are proposed: refocus, dualistic, directive. They involve argumentations to the regional development through intelligent, inclusive, sustainable, and forced development of the region.

The refocus policy is relevant for regions with a high level of competitiveness at the strategic and tactical level. The principles of "smart development" of the region and inclusive development can be the basis for this policy. Its aim is to improve the productivity of economic activities in the region, which does not threaten the environment and at the same time improves the overall quality of life of the population. The economic growth is ensured through the use of innovation, creativity, a culture of life, using an adequate volume of investment. Such a policy is the most effective at the regional level and has no alternative for the national competitiveness of the region.

The dualistic policy of the competitiveness improvement of the region is based on two directions, which are aimed at keeping by the region its gained competitive advantages or at enhancing the regional competitiveness. Two approaches can be applied here. The first one is aimed at the simultaneous changes in all spheres and a gradual (evolutionary) transition to a higher level, and the second approach is aimed at the active (forced) change of individual segments which, ultimately, affect other areas.

The directive policy for competitiveness improvement is applied to regions that are in deep stagnant economic problems or to regions with enormous ambitious plans and minimal previous results with regional competitiveness. For these regions, the economic activity of the region, its intensification and stimulation become the main strategic goal but not a means to achieve socio-economic benefits and improve the well-being of the population. The main indicator of regional competitiveness becomes GRP and its growth rate. This policy requires attention from management entities and the application of the full range of possibilities of the regional management starting from the stage of the business units' formation and ending with their development direction. This adheres to the laws of market economy, which require carrying out remote, not direct, not personal effect on economic objects.

In our opinion, the differential approach to the development and introduction of the policy of the region's competitiveness improvement has greater efficiency and rate of achieving the goals of this region.